

Warszawa, 10.01.17

dr hab. Jan Ciecuch, prof. UKSW

Instytut Psychologii

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Recenzja

dorobku dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej w postępowaniu habilitacyjnym

oraz **ocena**,

czy osiągnięcia naukowe dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej spełniają kryteria określone w art. 16 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dn. 14 marca 2003 r.

1. Informacje wstępne o Habilitantce i przedłożonym materiale do oceny 2
2. Recenzja osiągnięcia naukowego 4
o którym mówi art. 16 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dn. 14 marca 2003 r.
3. Zestawienie i recenzja pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych 12
według *Rozporządzenia MNiSW w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* z dn. 1 września 2011 r.
4. Zestawienie i recenzja działalności dydaktycznej i pozostałej 15
według *Rozporządzenia MNiSW w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* z dn. 1 września 2011 r.
5. Ocena i konkluzja 18

1. INFORMACJE WSTĘPNE O HABILITANTCE I PRZEDŁOŻONYM MATERIALE DO OCENY

Habilitantka

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska uzyskała tytuł magistra psychologii w 2000 r. na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie psychologii w 2004 r. również na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Na tymże Wydziale pracuje od 2004 r. – początkowo jako asystent, a od 2007 r. jako adiunkt w Katedrze Psychologii Osobowości.

Materiał przedłożony do oceny

Formułując niniejszą recenzję i ocenę oparłem się na:

- (1) materiałach przekazanych przez Wydział Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W szczególności były to: (1.1) *Wykaz opublikowanych prac naukowych lub twórczych prac zawodowych oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki* Habilitantki; (1.2) *Autoreferat* Habilitantki; (1.3) Zestaw ośmiu artykułów, wskazanych jako osiągnięcie, o którym mowa w art. 16 *Ustawy*; (1.4) Zestaw publikacji lub ich kopii, składających się na pozostałe osiągnięcia naukowe;
- (2) materiałach ogólnie dostępnych w internecie i bibliotekach.

Osiągnięcie

Jako osiągnięcie naukowe, o którym mówi art. 16 par. 2 *Ustawy*, dr Małgorzata Sobol-Kwapińska przedstawiła cykl ośmiu publikacji powiązanych tematycznie pt. *Uwarunkowania optymalnej perspektywy temporalnej. Znaczenie terażniejszości*. W skład cyklu wchodzi następujące publikacje:

1) **Sobol-Kwapińska, M.**, Jankowski, T. (2016). Positive time. Balanced time perspective and positive orientation. *Journal of Happiness Studies*, 17(4), 1511-1528.

(- Dalej będę posługiwał się na określenie tego artykułu skrótem *JHS-2016*)

2) **Sobol-Kwapińska, M.**, Jankowski, T., Przepiórka, A. (2016). What do we gain by adding time perspective to mindfulness? Carpe Diem and mindfulness in a temporal framework. *Personality and Individual Differences*, 93, 112-117.

(- Dalej będę posługiwał się na określenie tego artykułu skrótem *PAID-2016a*)

3) **Sobol-Kwapińska, M.** (2016). Calm down – it's only neuroticism. Time perspectives as moderators and mediators of the relationship between neuroticism and well-being. *Personality and Individual Differences, 94*, 64-71.

(- Dalej będę posługiwał się na określenie tego artykułu skrótem *PAID-2016b*)

4) **Sobol-Kwapińska, M.**, Przepiórka, A., Zimbardo, P. (2016). The structure of time perspective: Age-related differences in Poland. *Time & Society, 1-28*.

(- Dalej będę posługiwał się na określenie tego artykułu skrótem *TS-2016*)

5) Przepiórka, A., **Sobol-Kwapińska, M.**, Jankowski, T. (2016). A Polish short version of the Zimbardo Time Perspective Inventory. *Personality and Individual Differences, 101*, 78-89.

(- Dalej będę posługiwał się na określenie tego artykułu skrótem *PAID-2016c*)

6) **Sobol-Kwapińska, M.**, Bąbel, P., Płotek, W., Stelcer, B. (2016). Psychological correlates of acute postsurgical pain: A systematic review and meta-analysis. *European Journal of Pain, 1-14*.

(- Dalej będę posługiwał się na określenie tego artykułu skrótem *EJP-2016a*)

7) **Sobol-Kwapińska, M.**, Płotek, W., Bąbel, P., Cybulski, M., Kluzik, A., Krystianc, J., Mandecki, M. (2016). Time perspective as a predictor of acute postsurgical pain and coping with pain following abdominal surgery. *European Journal of Pain, 1-10*.

(- Dalej będę posługiwał się na określenie tego artykułu skrótem *EJP-2016b*)

8) **Sobol-Kwapińska, M.**, Przepiórka, A., Nosal, C. (2016). While we wait for life, life passes. The Time Metaphor Questionnaire – Short Form. *Journal of General Psychology, 143*(3), 215-236.

(- Dalej będę posługiwał się na określenie tego artykułu skrótem *JGP-2016*)

3. RECENZJA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO

o którym mówi art. 16 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dn. 14 marca 2003 r. (zwanej dalej *Ustawą*)

Przedstawiony do recenzji jako główne osiągnięcie zestaw ośmiu tekstów, zatytułowany *Uwarunkowania optymalnej perspektywy czasowej. Znaczenie terażniejszości*, jest cyklem tematycznie spójnym. Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska jest jedynym autorem jednego tekstu, pierwszym autorem sześciu tekstów i drugim autorem jednego tekstu. Taka kolejność autorstwa, wraz z informacjami o wkładzie, pozwala uznać udział Habilitantki w całym cyklu publikacji za istotny i decydujący.

Punktem wyjścia cyklu jest perspektywa czasowa, skonceptualizowana przez Philipa Zimbardo, jako taki rodzaj koncentracji na przeszłości terażniejszości lub przyszłości, który ma znaczenie dla aktualnego zachowania; w pewnym sensie i stopniu wpływa na owo zachowanie i kieruje nim. Ów element wpływu na zachowanie bywa wprost zawarty w definicji perspektywy czasowej (jak np. w PAID-2016b, s. 65), co sprawia, że cały konstrukt jest tym bardziej ciekawy i ważny.

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska w *Autoreferacie* w bardzo precyzyjny sposób streszcza każdy artykuł; punktuje to, co jest niego najistotniejszym wkładem do nauki, a także to, co jest jego słabą stroną. W swojej recenzji ograniczę element streszczenia i omówienia kolejnych tekstów i całego cyklu, a rozbuduję element recenzenckiej oceny, gdyż to uważam za główne zadanie recenzenta. W pierwszej kolejności przedstawię uwagi do poszczególnych tekstów, a następnie ocenię cały cykl.

Artykuł JHS-2016 został opublikowany w kluczowym dla psychologii pozytywnej czasopiśmie, zatem publikacja sama w sobie jest już sukcesem. Dodatkowo jest to bardzo eleganckie wprowadzenie własnego konstruktu - perspektywy czasowej *Carpe Diem* – do dyskusji nad perspektywami czasowymi w głównym nurcie światowym. Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska wykazuje zasadność tego konstruktu (jego wartość dodaną w stosunku do pięciu perspektyw czasowych w modelu Zimbardo) oraz implikacje praktyczne (które pojawiają się zresztą również w wielu innych tekstach). Dodatkową zaletą tekstu JHS-2016 jest pewna struktura myślowo-kompozycyjna, obecna też w kilku innych tekstach dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej. Polega ona na takim projektowaniu badania, że nie tylko udzielana jest

negatywną zależność między neurotyzmem a dobrostanem). Ta modyfikacja ujęcia *Carpe Diem* widoczna też jest w sposobie referowania eksperymentu omówionego w *Autoreferacie* (artykuł jest obecnie w recenzji), z którego wynika, że nie ma optymalnej perspektywy czasowej. Może być natomiast optymalna perspektywa dla danego profilu osobowości, co ma istotne znaczenie w praktyce terapeutycznej.

Artykuł PAID-2016b (podobnie jak PAID-2016a) jest przejawem krytycznego stosunku do własnych propozycji, co jest bez wątpienia ważną i wcale nieczęstą właściwością pracy naukowej. Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska przygląda się w kolejnych badaniach swojej własnej propozycji, ale już raczej bez „instynktu macierzyńskiego”, który by kazał upierać się przy pierwszych intuicjach teoretycznych, nawet wbrew uzyskiwanym wynikom empirycznym. W owym przyglądaniu się w kolejnych tekstach własnemu konstruktowi widać swoistą otwartość i ciekawość: konstrukt zaczyna znaczyć nieco co innego, niż się na początku wydawało i dr Małgorzata Sobol-Kwapińska próbuje zrozumieć, dlaczego tak jest i co to znaczy. Było to możliwe m.in. dlatego, że konstrukt ten został wprowadzony do literatury światowej, zobiektywowany w przestrzeni naukowej, gdzie ujawnia swoje znaczenia i właściwości, nieznane dotąd nawet dla swojego Autora.

Tekst PAID-2016b obarczony jest jednak również pewną słabością, która wydaje mi się symptomatyczna dla całego dorobku dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej. Jest to słabość, której poniżej poświęcę nieco więcej miejsca, przy ocenie całego cyklu, a tutaj jedynie wspomnę, ponieważ w tym tekście widać ją dość wyraźnie. Polega ona na pewnym kłopotcie z systematycznym budowaniem całościowego modelu teoretycznego własnych badań, co jest czymś innym niż wprowadzenie własnego konstruktów (to drugie udało się bardzo dobrze). W przypadku tekstu PAID-2016b – dwie zmienne ze zbioru perspektyw czasowych są zupełnie inaczej ustawiane w relacji neurotyzmu z dobrostanem – *Carpe Diem* jako moderator a przeszła perspektywa czasowa jako mediator. Wprawdzie uzasadnienie każdej zależności osobno jest w szczegółach przekonujące, to jednak takie rozdzielenie perspektyw na dwa zupełnie różne rodzaje usytuowania w mechanizmie wiążącym perspektywy czasowe z dobrostanem wydaje się jednak dość *data based* i jednak dość niesynchronizowane z ogólnym modelem perspektyw czasowych, który ujmuje je przecież jako zmienne z jednego poziomu.

Niezależnie od tej słabości wnioski zaprezentowane w PAID-2016b są interesujące, a dyskusja wnikliwa z krytycznym myśleniem o dobrostanie, czynnikach go wzmacniających

odpowiedź na jakieś ważne pytanie, ale rozstrzygany jest spór między dwoma stanowiskami, co uważam za bardzo dobrą strategię badawczą we współczesnej psychologii, cierpiącej na mnogość różnych koncepcji. W tekście JHS-2016 wygląda to tak, że Autorka nie tylko odpowiada, jaka perspektywa czasowa służy dobrostanowi, ale badanie konstruuje w taki sposób, aby odpowiedzieć na pytanie, który model jest lepszy – ten zaproponowany przez Zimbardo, czy ten zaproponowany przez Zimbardo, wraz z uzupełnieniem Sobol-Kwapińskiej. Dodatkową zaletą tekstu jest połączenie różnego rodzaju analiz (w tym zwłaszcza tzw. analiz skoncentrowanych na zmiennych z analizami skoncentrowanymi na osobach), które są dobrane w taki sposób, aby z różnych stron wykazać zasadność stawianych hipotez, a co za tym idzie – wartość własnego konstruktów.

Schemat koncepcyjny dwóch kolejnych artykułów - PAID-2016a oraz PAID-2016b - jest podobny. Jest to analiza moderacyjnego znaczenia perspektywy temporalnej w związku między dyspozycjami osobowościowymi a dobrostanem. Teksty PAID-2016a oraz PAID-2016b różnią się sposobem analizy owego znaczenia, wyborem dyspozycji (uważność lub neurotyzm) oraz zmiennymi dobrostanowymi. W tekście PAID-2016a dr Małgorzata Sobol-Kwapińska, podobnie jak w JHS-2016, wprowadza swój konstrukt (perspektywa temporalna *Carpe Diem*), konstruując przekonujący mechanizm, w którym *Carpe Diem* jest moderatorem relacji między uważnością a dobrostanem. Dodatkowo poszukiwania optymalnej perspektywy temporalnej wykraczają tu poza konstrukty z temporalnej rodziny konstruktów (w modelu Zimbardo, nawet poszerzonym o *Carpe Diem*), poprzez analizę roli uważności. Zaletą artykułu są przyzwoite analizy mediacyjno-moderacyjne, które prowadzą do cyzelowania znaczenia własnego konstruktów w obliczu wyników empirycznych (związki z uważnością). Co szczególnie istotne - analizie poddane zostały nie tylko znalezione zależności między zmiennymi, ale też teoretyczna treść zmiennych, co jest przejawem pewnej wrażliwości teoretycznej.

W artykule PAID-2016b zostały opublikowane wyniki badań będące – jak pisze Autorka w *Autoreferacie* – konsekwencją namysłu nad pewnym przypadkiem z praktyki klinicznej. To wzór godny naśladowania – wątpliwości zrodzone w praktyce psychologicznej są rozstrzygane badaniami, opublikowanymi w *Personality and Individual Differences*! W tym artykule na pozytywną ocenę zasługuje dystans wobec własnego konstruktów (perspektywa *Carpe Diem*), który na etapie pierwszej konceptualizacji był charakteryzowany w terminach pozytywnych. W toku badań okazało się jednak, że są sytuacje, gdy może on również nasilać konsekwencje negatywne (w szczególności u osób o wysokim nasileniu neurotyzmu – *Carpe Diem* nasila

i moderatorach tego wzmocnienia (dążenie do dobrostanu może go w konsekwencji osłabiać u osób z nasilonym neurotyzmem).

Artykuł TS-2016 zawiera analizy struktury perspektyw czasowych mierzonych przy pomocy ZTPI w różnych grupach wiekowych Polaków. Wyniki są częściową replikacją wyników Zimbardo, ale również ich istotnym rozszerzeniem. Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska wraz ze współautorami wykazała bowiem ograniczenie modelu Zimbardo do jedynie jednego wybranego okresu rozwojowego. W zasadzie artykuł ten jest kolejnym potencjalnym punktem wyjścia do rewizji modelu Zimbardo, choć do takiej konkluzji Autorzy raczej nie dochodzą. Dodatkowym atutem tekstu jest wprowadzenie perspektywy i specyfiki polskiej kultury, która może być odpowiedzialna za część wyników, co zostało omówione w *Dyskusji*. Artykuł jest dobrze napisany na podstawie badań wprawdzie prostych, ale dokładnie wycelowanych w stawiany istotny problem. Dodatkowo warto podkreślić jeszcze jedną zaletę, wyraźnie widoczną w tekście TS-2016: strategię publikacyjną. Został on opublikowany przez dr Małgorzatę Sobol-Kwapińską w czasopiśmie istotnym dla tej tematyki, we współautorstwie z Zimbardo – autorem modelu i autorytetem w dziedzinie badań and perspektywą czasową.

Artykuły PAID-2016c oraz JGP-2016 to artykuły narzędziowe: PAID-2016c prezentuje polską krótką wersję kwestionariusza ZTPI do pomiaru perspektyw czasowym w modelu Zimbardo a JGP-2016 krótką wersję kwestionariusza *Metafory czasu* autorstwa dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej. Oba artykuły oparte są na dobrym warsztacie analitycznym i są dobrze napisane. Mimo że *Impact Factor* artykułu PAID-2016c jest dużo wyższy niż JGP-2016, ten drugi uważam za zdecydowanie lepszy, a pierwszy obarczony jest kilkoma wątpliwościami teoretycznymi i praktycznymi, które poniżej omówię.

Zacznę jednak od zalet tekstu PAID-2016c. Zawarte są w nim różne zaawansowane analizy struktury, w tym struktury z wyróżnieniem czynników emocjonalnych (pozytywne, negatywne) i treściowych (przeszłość, przyszłość, teraźniejszość). Jest to wnikanie w głąb modelu i w gruncie rzeczy wykazuje słabości modelu Zimbardo, w którym te dwa kryteria mogły być lepiej wydzielone i precyzyjniej zastosowane. Dodatkowo uzyskana ostatecznie czteroczynnikowa struktura podważa zasadność przyjętego w punkcie wyjścia modelu pięcioczynnikowego. Wydarzyło się to jednak w tekście narzędziowym, więc wnioski są nieco przemycone, w stosunku do głównego celu, jakim jest przygotowanie krótkiej wersji narzędzia i nie wiadomo czy ograniczają się tylko do tej wersji narzędzia, czy też można je rozszerzyć na model zjawiska. Warto je w przyszłości bardziej wyeksponować, ponieważ w różnych

tekstach rozsięte są elementy ukazujące słabość modelu Zimbardo, a dr Małgorzata Sobol-Kwapińska wydaje się posiadać wystarczająco danych i kompetencji, aby ten model zrewidować. Wadą tekstu PAID-2016c jest to, że ten główny cel, choć zrealizowany metodologicznie poprawnie, wzbudza wątpliwości praktyczne i teoretyczne. Po pierwsze, jest to kolejna krótka wersja przygotowana w kolejnej kulturze i języku, co wprowadza raczej zamęt w literaturze i utrudnia badania międzykulturowe. Po drugie, rezygnacja z perspektywy fatalistycznej została oparta na argumentach psychometrycznych, w związku z czym decyzja została podjęta zbyt szybko. Lepiej byłoby zrewidować model koncepcyjnie, nie tylko na podstawie analizy zbioru itemów. Po trzecie, w przypadku perspektywy hedonistycznej i przyszłościowej wprowadzicie wszystkie kryteria techniczne są spełnione, ale treść itemów wzbudza wątpliwości: w zasadzie dlaczego w ogóle nazwane są te konstrukty perspektywami czasowymi? Itemy zawierają sporo treści osobowościowych, które nie są charakterystyczne jedynie dla perspektyw czasowych.

Od takich wątpliwości wolny jest artykuł JGP-2016. Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska wprowadza w nim do światowego dyskursu naukowego autorski pomysł na pomiar stosunku do czasu; pomysł inny niż w modelu perspektyw czasowych Zimbardo. Psychometryczna praca jest w tym artykule zrobiona dobrze, ale za największą jego zaletę uważam dyskusję wyników, w której Autorka wykazuje teoretyczną wartość takiego podejścia do czasu w psychologii. Narzędzie być może będzie miało ograniczony wpływ ze względu na ścisły związek metafor z językiem – w tym wypadku jęz. polskim – ale sposób podejścia jest na pewno wart kontynuowania. Wydaje się, że w takim ujęciu perspektywa czasowa, stosunek do czasu, jego usytuowanie w wizji świata jest bardziej precyzyjne i – można by powiedzieć – czystsze niż osobowościowa operacjonalizacja w ZTPI. Ponadto, zaletą narzędzia jest pewien uniwersalistyczny punkt wyjścia – dzięki procedurze zastosowanej przez Autorka można przyjąć, że zbiór wyjściowy metafor dla jęz. polskiego jest względnie kompletny, dzięki czemu indukcyjnie wygenerowane rodzaje metafor dziedziczą tę empiryczną nieprzypadkowość. Dodatkowo Autorka podjęła próbę analizy teoretycznego znaczenia znalezionych rezultatów, łącząc w ten sposób indukcyjną strategię z teoretyczną interpretacją wyników.

Artykuły EJP-2016a oraz EJP-2016b są z obszaru psychologii klinicznej i dotyczą bólu pooperacyjnego. Tekst EJP-2016a jest przeglądem i metaanalizą psychologicznych uwarunkowań bólu odczuwanego po operacji. Mogłoby się wydawać na pierwszy rzut oka, że jest to wątek niezbyt pasujący do cyklu, ale w gruncie rzeczy jest to bardzo porządne

rozszerzenie wcześniejszych prac, dopełniające cykl o element nowy, ale z poprzednimi spójny. Jest to bowiem solidny fundament pod badania własne, zaprezentowane w EJP-2016b, który jest z kolei wyraźnym krokiem do możliwości aplikacyjnych wyników badań dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej. Artykuł EJP-2016b zawiera ciąg dalszy krytycznej analizy własnego konstruktów – *Carpe Diem* – który zachowuje się nieco inaczej, niż Autorka sądziła: jego wysokie nasilenie może nawet wzmacniać negatywne konsekwencje (w tym wypadku nasilenie bólu pooperacyjnego). Ponadto warto podkreślić kontynuację wątku relacji *Carpe Diem* z uważnością, tutaj też na poziomie koncepcyjnym. Wydaje mi się, że problem znaczenia tych konstruktów i relacji między nimi warto nadal badać. Są to być może dwa aspekty podobnego czy tego samego zjawiska. Wówczas warto je dobrze skonceptualizować i zaproponować spójną metodę pomiaru obu aspektów, w której to, co je różni, będzie precyzyjnie kontrolowane. Artykuł EJP-2016b zawiera jednak według mnie pewną przedwczesną sugestię aplikacyjną o powiązaniu dawki leków przeciwbólowych z uprzednim pomiarem – tak skonceptualizowanych jak to jest w modelu Zimbardo – perspektyw czasowych w praktyce szpitalnej. Taką sugestię uważam za przedwczesną ze względu na kłopoty z modelem Zimbardo, z których – przynajmniej niektóre przewijają się również w tekstach dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej.

Aplikacje kliniczne są sugerowane przez Habilitantkę zresztą nie tylko w kontekście leków, ale również możliwych interwencji psychologicznych zmieniających perspektywę czasową. Pojawiają się sugestie (np. w PAID-2016b), że perspektywy czasowe - inaczej niż cechy osobowości, a w zgodzie z tezą Zimbardo - mogą być modyfikowane. Teza ta staje się dość kłopotliwa, kiedy robi się analizę operacjonalizacji ZTPI. Okazuje się, że w itemach oprócz perspektywy czasowej jest całkiem znaczna część zawartości po prostu cechowej osobowości. Ową osobowościowo-dyspozycyjną treść widać też w itemach polskiej krótkiej wersji, proponowanej w PAID-2016c. W konsekwencji, owa osobowościowa treść komplikuje jednak modyfikowalność tego, co jest mierzone przy pomocy ZTPI.

Podsumowując cały cykl, wyróżniłbym w nim trzy główne problemy, sygnalizowane w tytule. Jest to zatem zagadnienie (1) perspektywy czasowej, która (2) jest optymalna dla dobrostanu, (3) ze szczególnym uwzględnieniem terażniejszości, do której znaczenia doprowadziły Autorkę już wcześniejsze badania. Każdy z tych elementów jest bohaterem co najmniej dwóch tekstów składających się na cykl. W ramach drugiego i trzeciego problemu dr Małgorzata Sobol-Kwapińska wnosi wyraźnie własny wkład do nauki. W zakresie problemu

drugiego są to wyniki dobrze przeprowadzonych i konkluzywnych badań, a w zakresie problemu trzeciego – własny konstrukt teoretyczny (perspektywa *Carpe Diem*). W zakresie problemu pierwszego dr Małgorzata Sobol-Kwapińska przyjmuje model perspektyw czasowych, zaproponowany przez Zimbardo, rozwija go i czasem sugeruje uzupełnienie, choć na dobre tego nie robi. Można by powiedzieć: szkoda, ponieważ - biorąc pod uwagę dobry warsztat, wysokie kompetencje i przenikliwość teoretyczną (zaprezentowane w realizacji problemu drugiego i trzeciego) - zmierzenie się z modelem Zimbardo i jego modyfikacja jest w zasięgu ręki.

Główne osiągnięcie zawiera wiele niewątpliwych plusów: dr Małgorzata Sobol-Kwapińska uczestniczy w dyskusji naukowej na światowym poziomie. Publikuje w ważnych światowych czasopismach z dziedziny, co samo w sobie jest już synałem (choć nie gwarantem) dobrej jakości. Lektura przedłożonych tekstów nie pozostawia wątpliwości, że Autorka posiada niezły warsztat analityczny, przenikliwość teoretyczną, a zarazem łatwość przekazu naukowych, nie zawsze przecież prostych, treści w prosty i jasny sposób. W tekstach wprowadza do głównego nurtu naukowego wiele świetnych szczegółowych obserwacji, uwag, sugestii, interesujących interpretacji uzyskanych wyników.

Jednak dostrzegam również pewne wady tego dorobku. Polegają one na (1) czasem pewnym obciążeniu myśleniem narzędziowym, które w konsekwencji pozostawia niedosyt myślenia teoretycznego, oraz (2) na braku systematyzacji własnego wkładu na poziomie modelowym. Oba elementy są ze sobą dość ściśle powiązane, co poniżej omawiam.

Obciążenie myśleniem kwestionariuszowym, narzędziowym polega na zauważalnym w tekstach swoistym prymacie narzędzia wobec modelu lub problemu. Widać to np. w *Autoreferacie* (s. 4), gdzie dr Małgorzata Sobol-Kwapińska uzasadnia, dlaczego wykorzystwała ZTPI (narzędzie Zimbardo), a nie AION-2000 (autorzy: Nosal i Bajcar, 2004). Jest to porównanie i argumenty na rzecz właśnie narzędzia, a nie modelu. A przecież narzędzie jest zawsze wtórne wobec modelu, wyróżnianych w nim wymiarów, relacji, mechanizmów. Nawiasem mówiąc, argumenty przedstawione na rzecz ZTPI zawierają treści, które można już policzyć na korzyść Habilitantki, np. uczestniczenie w projektach międzynarodowych wspólnie z autorytetami w dziedzinie. Innym przejawem tego obciążenia narzędziowego było wprowadzanie własnego konstruktu – perspektywy *Carpe Diem* – w kategoriach *dobania skali* do badań. Dużo właściwszą interpretacją byłaby propozycja nie *dobania skali*, ale *dobania wymiaru*, czyli w konsekwencji rewizji, poszerzenia modelu. Wprowadzenie *Carpe Diem* to dobry pomysł,

lepszy i ważniejszy niż tylko decyzja narzędziowa. Jest to propozycja interesującej modyfikacji modelu i tak można to przedstawiać, podobnie jak zróżnicowanie struktury ze względu na wiek, wykazane w TS-2016 i wiele innych szczegółowych krytycznych wobec modelu Zimbardo obserwacji, które dr Małgorzata Sobol-Kwapińska zbiera, ale nie wykorzystuje ich dostatecznie.

Wiąże się z tym drugi aspekt słabości – brak systematyzacji własnego wkładu na poziomie modelu. To również widoczne jest zarówno w przedłożonych tekstach, jak i w *Autoreferacie*. Prezentowany cykl artykułów jest jakościowo i ilościowo dobry oraz spójny. Niemniej jednak brakuje scalenia go w prezentację całościowego wkładu do nauki. Miejscem gdzie takie scalenie czy synteza mogłaby się dokonać jest jakiś podsumowujący tekst lub *Autoreferat*. Jednak w swoim *Autoreferacie* dr Małgorzata Sobol-Kwapińska przedstawiła raczej kontekst odkrycia niż uzasadnienia, by posłużyć się klasyczną dystynkcją Reichenbacha. Zgodnie z tym rozróżnieniem odkryć dokonujemy w różny sposób, czasem nawet nieco przypadkowy, z różnych inspiracji i powodów. Niemniej komunikacja naukowa odbywa się w kontekście uzasadniania, nie odkrycia. Innymi słowy – mniej istotne jest to, jak się odkrycie dokonało, co je zainspirowało itd., a bardziej jak się owo odkrycie wkomponowuje w istniejącą wiedzę. Takiego kontekstu uzasadnienia nieco w przedłożonych materiałach brakuje. Brak jest całościowego modelu, w którym elementy byłyby uzasadnione, pokazane jako elementy modelu właśnie, większej całości. W zamian za to jest taki trochę spacer po obszarze. Nie ulega wątpliwości, że każdy punkt tej wycieczki jest interesujący, ale całość układa się właśnie trochę jak spontaniczna trasa wycieczkowa, a nie kawałek systematycznej wiedzy o geografii. To widać w tekstach składających się na cykl, ich doborze, ale też symptomatycznie widać w *Autoreferacie*, gdzie są informacje raczej o inspiracjach (skądinąd na wagę złota – z praktyki psychologicznej) oraz wyniki jako seria znalezionych zależności, ale brakuje modelu. W konsekwencji podsumowanie dotychczasowych badań zaprezentowane w *Autoreferacie* (s. 6) przybrało postać wyliczenia zależności w technicznym języku korelacji, a nie objaśnienia działania, mechanizmu perspektywy czasowej i własnego wkładu w opis tego mechanizmu.

Na koniec chciałbym podkreślić, że moje krytyczne uwagi są formułowane wobec dorobku, który traktuję nie tylko jako dobry, ale również rozwojowy. Nie każdy dorobek habilitacyjny można oceniać według takich kryteriów. Czasem można byłoby sformułować jedynie wniosek o wystarczającym dla habilitacji dorobku, ponieważ zawiera kilka obserwacji wprowadzonych do głównego nurtu światowej psychologii. W tym wypadku jest inaczej. Kilka

obserwacji wprowadzonych do głównego nurtu nie ulega tu najmniejszym wątpliwościom, co przesądza moją ocenę, że jest to dorobek spełniający ustawowe wymagania habilitacyjne. Ale analiza przedłożonych tekstów pozostawia pewien niedosyt. Autorka skrywa w sobie potencjał, który – wprawdzie według mnie wygenerował już habilitacyjnie satysfakcjonujące rezultaty naukowe – to jednak jeszcze jest jakby nieco ukrywany, w tekstach wprawdzie się przejawia, ale jeszcze zbyt nieśmiało, jeszcze na dobre się nie objawił, nie wybuchł, nie zakwitł. Jest to niedosyt, który wzbudza zainteresowanie kolejnymi tekstami dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej. Życzę jej i sobie - jako ich czytelnikowi - żeby przekroczyły Rubikon myślenia teoretycznego, w którym metoda jest tylko metodą, a nie rusztowaniem, a myślenie modelowe - tak bardzo psychologii potrzebne - objawi się w całej pełni. Swoje krytyczne uwagi sformułowałem między innymi dlatego, aby Autorkę do tego zachęcić i – być może – w tym pomóc.

3. ZESTAWIENIE I RECENZJA POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH

według *Rozporządzenia MNiSW w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* z dn. 1 września 2011 r.

(zwanego dalej *Rozporządzeniem MNiSW*)

3.1 ZESTAWIENIE POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH

Zestawienie zostało przygotowane zgodnie z Kryteriami oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych wg § 3 i 4 *Rozporządzenia MNiSW*.

(1) Autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie *Journal Citation Reports (JCR)* lub na liście *European Reference Index for the Humanities (ERIH)*

(§ 3.2. *Rozporządzenia MNiSW*)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska jest autorką lub współautorką:

- 11 artykułów w czasopiśmie z listy JCR (*Impact Factor* zawiera się w przedziale od 0,4 do 2,9).
- 2 artykułów w czasopismach z listy ERIH.

(2) Autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w § 3, dla danego obszaru wiedzy

(§ 4.1. *Rozporządzenia MNiSW*)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska jest autorką lub współautorką:

- 3 artykułów w czasopismach z listy B MNiSW,
- 2 artykułów w innych czasopismach międzynarodowych,
- 1 monografii.

(3) Autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych

(§ 4.2. Rozporządzenia MNiSW)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska jest autorką narzędzia diagnostycznego wydanego przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne (*Kwestionariusz Metafory czasu*) oraz autorką lub współautorką 6 rozdziałów w pracach zbiorowych.

(4) Sumaryczny *impact factor* publikacji naukowych według listy *Journal Citation Reports* (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania

(§ 4.3. Rozporządzenia MNiSW)

Sumaryczny *Impact Factor* publikacji dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej wynosi 16,532.

(5) Liczba cytowań publikacji według bazy *Web of Science* (WoS)

(§ 4.4. Rozporządzenia MNiSW)

Liczba cytowań dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej wg WoS wynosi 15, a według Google Scholar 67.

(6) Indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy *Web of Science* (WoS)

(§ 4.5. Rozporządzenia MNiSW)

Indeks *h* dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej wynosi wg WoS = 3, a wg Google Scholar 5.

(7) Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach

(§ 4.6. Rozporządzenia MNiSW)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska:

- kierowała 2 projektami finansowanymi przez Narodowe Centrum Nauki,
- była wykonawcą lub stypendystą w 5 projektach finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki lub Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

(8) Międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną

(§ 4.7. Rozporządzenia MNiSW)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska otrzymywała nagrody wewnętrzne KUL za publikacje naukowe.

(9) Wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych

(§ 4.8. Rozporządzenia MNiSW)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska wygłosiła:

- 3 referaty na konferencjach międzynarodowych,
 - 2 referaty na konferencjach krajowych,
- oraz zaprezentowała 23 plakaty na konferencjach polskich i międzynarodowych.

3.2 RECENZJA POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH

W ocenie dodatkowego dorobku naukowo-badawczego dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej zwrócę szczególną uwagę na trzy elementy: (1) publikacje, (2) aktywność grantową oraz (3) aktywność konferencyjną.

W zakresie publikacji – poza habilitacyjnym cyklem ośmiu publikacji, z których wszystkie zostały opublikowane w czasopismach z listy JCR – jeszcze trzy zostały opublikowane w czasopismach posiadających *Impact Factor*. Ponadto, zauważyć można pewną tendencję wzrostową w zakresie jakości czasopism. Z publikacji wchodzących w skład cyklu, najlepsze zostały opublikowane w *European Journal of Pain* oraz w *Personality and Individual Differences*. To drugie jest pismem, które ma swoją renomę w psychologii różnic indywidualnych, w ślad za czym idzie również wysoki *Impact Factor*, ale jest to jednocześnie czasopismo, w którym dzisiaj stosunkowo łatwo opublikować teksty, bez specjalnego wkładu teoretycznego. Wśród czasopism, gdzie aktualnie dr Małgorzata Sobol-Kwapińska (jak pisze w *Autoreferacie*) złożyła tekst jest *Journal of Research on Personality*. To jest już jakościowo i środowiskowo wyższa liga. Temat, dane oraz sposób prezentacji materiału przed dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej z całą pewnością pozwalają oczekiwać, że jeśli nie ten, to kolejne artykuły pojawią się w tym lub innych, lepszych czasopismach.

Główna tematyka pozostałych osiągnięć oscyluje wokół problematyki czasu oraz dobrostanu. Dodatkowo zauważalne są wyraźne dwie tendencje, z których obie oceniam bardzo pozytywnie. Pierwszą z nich jest pewna wrażliwość na praktykę psychologiczną. Badania są czasem inspirowane praktyką, czasem prowadzone w środowisku klinicznym, a wnioski wyciągane z badań, nawet z tych pozornie nieklinicznych, są interpretowane w kontekście ich przydatności w poradnictwie, terapii, praktyce psychologicznej. To istotna wartość, bo psychologia, choć prowadzi badania podstawowe, dobrze jeśli ma na uwadze również dobro swego przedmiotu badania, a nie tylko prawdę o nim. Praktyczno-kliniczne inklinacje dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej, obecne zarówno w cyklu habilitacyjnym, jak i pozostałych osiągnięciach, są bardzo wartościowe oraz ze wszech miar warte kontynuowania i rozwiania.

Drugim charakterystycznym rysem dorobku jest tematyczna spójność i – nazwałbym to – środowiskowa tożsamość. W różnych pracach pojawiają się wątki dialogiczne oraz osobowościowe traktowane w charakterystyczny dla Lubelskiej Szkoły Psychologii Osobowości sposób. To, co nazywam Lubelską Szkołą Psychologii Osobowości, to oczywiście

tematyka, metodologia i ludzie skupieni wokół prof. Piotra Olesia. Tematyka dialogowego ja, rozwój osobowości w umiejętny sposób połączona z wiodącym tematem – psychologią czasu – to wszystko świadczy o takim naukowym zakorzenieniu we własnym środowisku, co według mnie jest i powinno być dzisiaj równie dużą wartością, co geograficzna i tematyczna mobilność naukowców, tak charakterystyczna dla dominującego modelu kariery naukowej.

Aktywność publikacyjna dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej idzie w parze z aktywnością grantową i zupełnie nie idzie w parze z aktywnością konferencyjną. To dość ciekawy i rzadki fenomen. Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska umie zdobywać granty. Ma w tym zakresie imponujące rezultaty – m.in. grant Harmonia z Narodowego Centrum Nauki na współpracę międzynarodową z prof. Zimbardo. W tym kontekście nieco dziwi raczej skromna aktywność konferencyjna. Zwykle aktywność grantowa idzie w parze z konferencyjną i publikacyjną. W tym wypadku tak nie jest, ale aktywność konferencyjną uważam za wspomagającą i służebną wobec aktywności głównej, czyli publikacyjnej. Zatem jeśli są publikacje i współpraca międzynarodowa bez licznych wyjazdów konferencyjnych – to znaczy, że cele zostały osiągnięte i również dodatkową aktywność naukowo-badawczą, poza cyklem habilitacyjnym, można ocenić jako wystarczająco dobrą.

4. ZESTAWIENIE I RECENZJA DZIAŁALNOŚCI DYDAKTYCZNEJ I POZOSTAŁEJ

Według *Rozporządzenia MNiSW w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* z dn. 1 września 2011 r. (zwanego dalej *Rozporządzeniem MNiSW*)

4.1 ZESTAWIENIE DZIAŁALNOŚCI DYDAKTYCZNEJ I POZOSTAŁEJ

Zestawienie zostało przygotowane zgodnie z Kryteriami oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych wg § 5 *Rozporządzenia MNiSW*.

(10) Uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych
(§ 5.1. *Rozporządzenia MNiSW*)

Brak.

(11) Udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji
(§ 5.2. *Rozporządzenia MNiSW*)

Udział w konferencjach został uwzględniony w Kryterium 9.

Ponadto dr Małgorzata Sobol-Kwapińska była po doktoracie członkiem komitetu organizacyjnego jednej konferencji.

(12) Otrzymane nagrody i wyróżnienia

-
- Brak innych oprócz wymienionego w Kryterium 8. (§ 5.3. Rozporządzenia MNiSW)
-
- (13) Udział w konsorcjach i sieciach badawczych (§ 5.4. Rozporządzenia MNiSW)
- Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska jest uczestnikiem nieformalnej grupy *The International Research Network on Time Perspective*.
-
- (14) Kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami (§ 5.5. Rozporządzenia MNiSW)
- Wymienione w Kryterium 7.
-
- (15) Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism (§ 5.6. Rozporządzenia MNiSW)
- Brak.
-
- (16) Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych (§ 5.7. Rozporządzenia MNiSW)
- Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska jest członkiem dwóch międzynarodowych towarzystw naukowych i jednego polskiego.
-
- (17) Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki (§ 5.8. Rozporządzenia MNiSW)
- Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska prowadziła zajęcia dla studentów:
- na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie jest zatrudniona na stanowisku adiunkta, oraz Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie;
 - w różnej formie (zajęcia kursowe, proseminarium magisterskie, zajęcia fakultatywne);
 - z tematyki wchodzącej w zakres psychologii osobowości, klinicznej, diagnozy;
 - w języku polskim i angielskim.
- Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska jest współautorką materiałów dydaktycznych do psychologii osobowości oraz ma pewne osiągnięcia w zakresie popularyzacji nauki: jest autorką artykułów popularno-naukowych, występowała w audycji popularno-naukowej w radio.
-
- (18) Opieka naukowa nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji (§ 5.9. Rozporządzenia MNiSW)
- Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska była opiekunką stypendysty-doktoranta w projekcie NCN, uczestniczy w opiece nad magistrantką oraz jest opiekunem prac seminaryjnych.
-
- (19) Opieka naukowa nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich (§ 5.10. Rozporządzenia MNiSW)
- Brak.
-
- (20) Staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich (§ 5.11. Rozporządzenia MNiSW)
- Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska odbyła staże w szpitalu oraz poradni psychologicznej.

(21) Wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców

(§ 5.12. Rozporządzenia MNiSW)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska wykazała wykonanie jednej ekspertyzy na rzecz firmy zewnętrznej.

(22) Udział w zespołach eksperckich i konkursowych

(§ 5.13. Rozporządzenia MNiSW)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska była członkiem Panelu Ekspertów w Narodowym Centrum Nauki.

(23) Recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopismach międzynarodowych i krajowych

(§ 5.14. Rozporządzenia MNiSW)

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska recenzowała wnioski do Narodowego Centrum Nauki oraz artykuły w czasopismach polskich i zagranicznych, w tym również z listy JCR.

4.2 RECENZJA DZIAŁALNOŚCI DYDAKTYCZNE I POZOSTAŁEJ

Działalność dydaktyczną i organizacyjną dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej określiłbym jako powyżej przeciętnej w działalności dydaktycznej i nieco poniżej przeciętnej w działalności organizacyjnej.

Do atutów działalności dydaktycznej należy redakcja materiałów dydaktycznych *O osobowości prawie wszystko* (we współautorstwie z prof. Piotrem Olesiem oraz dr Małgorzatą Puchalską-Wasyl) oraz przygotowanie niektórych z tych materiałów. Jest to publikacja, która może być wzorem dobrze prowadzonych zajęć, które łączą przygotowanie teoretyczne z wyczuciem psychologa praktyka. Habilitantka nie była jeszcze promotorem prac magisterskich ani promotorem pomocniczym prac doktorskim, jednak opiekowała się pracami seminaryjnymi. Doświadczenie dydaktyczne oraz naukowe pozwala oczekiwać, że będzie dobrym promotorem prac magisterskich i doktorskich.

Warto odnotować jako zaletę dorobku pozostałego, że dr Małgorzata Sobol-Kwapińska zajmuje się również popularyzacją nauki w mediach. Na uwagę zasługuje też działalność recenzencka Habilitantki, w tym również udział w Panelu Ekspertów Narodowego Centrum Nauki, co jest pokłosiem jej grantowej aktywności i wyrazem uznania ze strony środowiska.

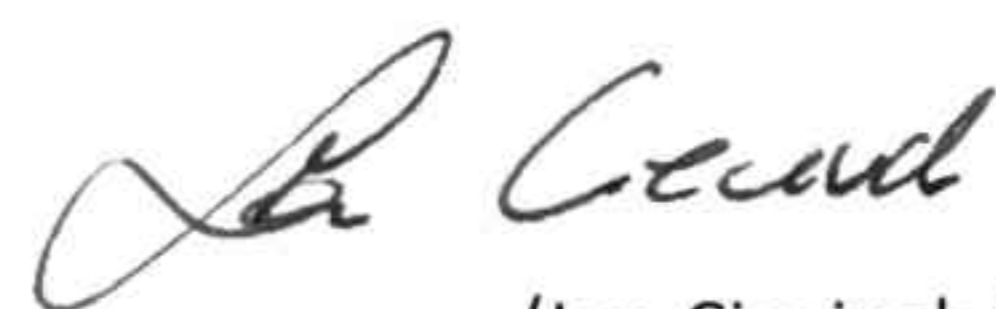
Habilitantka wprawdzie nie wykazała jakiegóż szczególnej aktywności organizacyjnej na rzecz nauki, swojej uczelni czy środowiska, ale biorąc pod uwagę omówione powyżej elementy, można uznać, że kryteria w tym zakresie są spełnione w zadowalającym stopniu.

5. OCENA I KONKLUZJA

Na podstawie przeprowadzonej powyżej analizy, oceniam pozytywnie zarówno główne osiągnięcie habilitacyjne, jak i dodatkową działalność naukowo-badawczą oraz aktywność dydaktyczną i organizacyjną

W związku z powyższym stwierdzam, że dorobek dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej, uzyskany po otrzymaniu stopnia naukowego doktora, oceniony na podstawie kryteriów zawartych w *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego* z dnia 1 września 2011 r., w odniesieniu do obszaru nauk społecznych, oraz osiągnięcie naukowe, wskazane przez Habilitantkę zgodnie z art. 16 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z 14 marca 2003 z późniejszymi zmianami **stanowią znaczny wkład w rozwój psychologii.**

Tym samym stwierdzam, że przedstawiony do recenzji dorobek naukowy dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej spełnia wymogi stawiane Habilitantom i **wniosuję o dopuszczenie dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej do dalszych kroków postępowania habilitacyjnego.**

/Jan Ciecuch/

Warszawa, 10.01.17